

Az érzékszervi tapasztalás nevelő hatása

Az őskortól a reneszánszig

CSEH GÁBORNÉ NAGY EMŐKE

csegabi@t-online.hu

Újváros Térségi Általános Iskola, Ózd

Kulcsszavak: képi kommunikáció, nevelés, tudattalan hatás, eszme, utánzás, bemutatás

Bevezetés

Érzékszerveink által kapott információk az ember megjelenésétől kezdve fontos szerepet töltenek be. Az objektív valóság – látvány, illatok stb. – az érzékelésen és észlelésen keresztül jut a tudatunkba. Az érzékelés az alapja valamennyi bonyolultabb és magasabb szintű megismerési folyamatnak.

Információink legnagyobb részét látásunk segítségével szerezzük meg, ezzel teremtvé meg a kapcsolatot a személyiség és a külvilág között. Észleléseink valamilyen élményként is bekapcsolódnak, maradandó nyomot hagyva, hatással vannak a személyiség további alakulására. Napjaink kutatásai alapján nagy jelentősége van a több érzékszerven keresztül történő megerősítésnek. Az elmúlt korokban ez nem volt tudományosan megalapozva, mégis fontos szerepet töltött be a megtapasztalás.

Kijelenthető, hogy a hosszú évszázadok során a látás mindig is a legfontosabb érzékelés volt az embereknél, állatoknál egyaránt. A képi kommunikáció a legkorábbi időktől alkalmas közlési mód, eszköz volt, melynek lehetőségei napjainkig egyre szerteágazóbbak lettek, s erre a tendenciára alapozva, lehetőségei még bővílni fognak.

A képi kommunikáció azért válhatott a legkorábbi időktől alkalmas közlési móddá, mert a képeken megjelenő világ többnyire hasonlatos volt ahhoz, amit az emberek maguk körül láttak. Szemmel felfogható alkotásokat mindig is készített az ember, de ennek a tevékenységnek a történelmi korszakokon átívelő oka és jelentősége különböző. Azon túl, hogy valamit meg akartak mutatni, a másik lényeges tényező volt a nevelésben betöltött szerep. Az, hogy a másik emberben valamilyen benyomást, hatást keltsenek. A domborművek, rajzok, festmények, szobrok stb. elkészítése, elkészítésük technikájának oktatása, s annak elsajátítása viszont sokáig csak a társadalom bizonyos részének volt kötelessége. Szakma volt ez, melyből előbb-utóbb az iskolákban mindenki számára oktatott tananyag, tantárgy is lett, felismerve testre-lélekre gyakorolt hatását.

Manapság rajz és vizuális nevelésről beszélünk, elmélet és gyakorlat ötvözésével. Leginkább a rajzórakon és szakkörökön készülnek vizuális élményt adó művek, s itt kerülnek értelmezésre leginkább a látható világ jegyei. Elfogadott, megszokott rend már ez, de mindenképp érdekes végignézni, az előzményeket. Azt, hogy az ábrázolás, a megalkotott környezet segítségével koronként miben és hogyan akarták nevelni a felnövekvő nemze-

déket; nem verbális kommunikációval eljuttatni az eszmét, a hitet a kezdetben még írástudatlan emberekhez is, s ehhez milyen elvárások kapcsolódtak az alkotóval szemben.

Őskor

Az őskor az emberiség történetének leghosszabb korszaka. Kb. másfél millió évnyi evolúciós folyamat kellett jelenlegi külseje elnyeréséhez, s egymillió éve kezdtek faragni az első kőszerszámokat. Összehasonlító etnográfiai kutatások alapján, az őskori ember életére következtethetünk olyan törzsek megismeréséből, akik a későbbi történelmi korokban elszigetelten éltek, s így több információ maradt fenn róluk.

Az őskorban már kereshetjük a nevelés, a tapasztalatátadás, a tudatos tanítás csírait. Természetesen a mindennapi élettől elkülönült, szervezett oktatás kezdetben nem létezett, a viszonylag szűk tudásanyag teljes egésze hagyományozódott nemzedékről nemzedékre, melyhez megfigyeléssel, utánzással juthattak.

Érzékszerveikre számíthattak csak, az életben maradáshoz szerzett tapasztalatokra és információkra csak így tehettek szert. A létfenntartás, mint legfőbb cél köré csoportosultak az ősemberek tevékenységei is, melyek a törzsi együttélésben mindenki számára láthatóak voltak, így a gyerekek számára is. A gyerekek a mindennapi élet folyamatában sajátították el mindazt, amit lassanként birtokba vettek, s ami az ősi társadalom kultúráját alkotta.

A *régi kőkor* embere vadállatok közt élt, és minden gondolata akörül forgott, miképpen ejtheti őket el, miképpen keríthetné őket hatalmába, hisz ezen múlt az életben maradása. Eszközöket kezdett készíteni és használni, mely során fejlődött a gondolkodókészsége. Kezdetleges eszközkészlete bővült, a régieket tökéletesítette, ujjai egyre inkább hozzászoktak az aprólékos munkához, alkalmassá váltak képek, szobrok létrehozására is. Az ősember viszont nem azért festett, hogy díszítse otthonát, a létfenntartás ösztönözte „művészi” tevékenységre. A művészet tehát egyidős a munkával.

Az őskori alkotások többsége állatot örökít meg, s az volt a fontos, hogy minél élethűbb legyen. A vadászat közben kifejlődött megfigyelőképessége segítette ahhoz, hogy anatómiai pontossággal, emlékezetből is meg tudja örökíteni. Ösztönösen a lényegre törekedett, vagyis kiemelte és felnagyította a vadak jellemző testrészeit. Társait rendszerint életfenntartó munkájuk közben örökítette meg, de csupán néhány kifejező, jellegzetes vonással. Ábrázolásain a lényeges dolgok kiemelésére, felnagyítására törekedett – akárcsak a vénuszsobrok nőábrázolásánál. (Az ősember e szobrok által éppúgy magához akarta láncolni a nőt, mint ahogy az állatképekkel megbabonázta, már „előre elejtette”, birtokába vette a vadat [Artner 1972].)

A képnek varázslatos erő tulajdonítottak, a művészet tehát fegyver volt az ősember számára. Bizonyára szertartásos komolysággal, s csak a felnőtt férfiak által végzett munka lehetett ez, melynek elkészülte bátorságot öntött a vadászokba, bíztak varázserejében, s így hozzájárult a vadászat sikeréhez. A vadászat után ezek a képek már elveszítették jelentőségüket, már bárki nézhette, érinthette, és az újabbat is nyugodtan ráfestették.

Mivel maga a vadászat egy veszélyes élet-halál harc volt, ezek a barlangrajzok mesélhettek a felnövekvő jövőző vadászok számára az elejtendő állatok anatómiai felépítéséről, sebezhető pontjairól, szokásairól, a vadászat menetéről, a velük szemben alkalmazott eszközökről. Ezeket a rajzokat nap mint nap láthatták a falakon, a gyerekek tudatosan, vagy tudattalanul ismerkedtek meg a legfontosabb információkkal, s közben láthatták és utánózhatták a felnőtteket minden egyéb tevékenységét is. Valószínűleg azok az „életre-

való" őseimbek maradtak tovább életben, akik a többiek tudását ellesték, vagy megtanították velük, s megfigyelőképesége mellé kellő ügyesség és erő is társult.

Az új kőkor – neolitikum – állattenyésztő, földművelő embere arra összpontosított, hogy állatai szépen növekedjenek, szaporodjanak, s hogy gazdag legyen a termés. Az új életmód újfajta munkákat követel, s új szerszámokat, használati tárgyakat.

Körbevették azonban olyan érzékszerveivel nem felfogható, s számára megmagyarázhatatlan titokzatos erők, melyeknek tulajdonította pl. a termékenység és a növekedést, a jó időt vagy a betegséget. Úgy érezte, csupa titok veszi körül, az időjárás változékonyságát, az életének eseményeit jótékony erők áldásának, illetve rosszakaratú szellemek gonosz művének tulajdonította. Azért vésett mindenféle ábrákat az agyagholmikra és kövekre, hogy a titokzatos erőket megbabonázza, szolgálatába állítsa a jó szellemeket és kiengesztelje az ártalmasakat. Elvont dolgok voltak ezek, művészete tehát nem is lehetett természethű, csak elvont (Artner 1972). Absztrakt ábrákat használt, melyeknek vidékenként és népenként más-más jelentésük volt. A gyerekek továbbra is a törzsi életmódra jellemző módon, utánzással sajátították el életük szabályait, nevelkedtek bele a láthatatlan erők tiszteletébe, s tanulták meg az ábrák jelentését, melyeket felnőttként, a hagyományokat folytatva, ők is rajzoltak, véstek pl. használati tárgyaikba.

Az őskori ember kezdetleges látásmódja tovább él Földünk azon vidékein, ahol még törzsi keretek közt élnek, azaz a természeti népek művészetében, sőt más, civilizált népek – pl. magyar – ősi gyökerű népművészetében is fellelhető. A mindennapokhoz szükséges tudást maga a gyakorlat, a tapasztalás adja, a törzs felnőttjei tanítják rajzolással, utánzással, bemutatással a gyerekeket az őket körülvevő világ jellemzőire, veszélyeire.

Ókor

Az ókori társadalmakat összességében a tradíciók tisztelete, a szigorúan szervezett rend és az emberek közti egyenlőtlenség jellemezte. Ennek megfelelően zajlott az oktatás, ezt sugallták az ábrázolások.

Mezopotámia és Egyiptom rabszolgatartó társadalmában a művelődés előjoga csak a szabadokat illette meg, a rabszolgák ebből nem részesülhettek. A tanítás-tanulás módszere a bemutatás és utánzás volt, ezzel a módszerrel tanulták az írást, olvasást, számolást, elemi tudományos ismereteket (Mészáros 2002).

Az írnokképző iskoláknak és az írnokoknak kiemelkedő szerep jutott az egyiptomi társadalomban. A hieroglif képfírás rendkívül nehezen tanulható, de a gyorsírásszerű hieratikus írás, majd a démotikus írás jeleinek, szimbólumainak jelentése, ezek megtanulása, megértése is sok gyakorlást igényelt. Mai fogalmaink szerint ilyenkor verbális fordulatok átalakítása történik jelentést hordozó képi jelekké. Ezt a tudást, képességet a kor átlagembere valamiféle isteni adománynak tekinthette, s így az írnokokat tisztelet övezte.

A palotaiskolában nevelkedtek a kiváltságos arisztokrata gyerekek, együtt a leendő uralkodókkal, s ők is több éven át tartó testet-lelket formáló nevelést kaptak. Kiváltságos esetekben a lányok is kaptak művészeti nevelést, főleg az ének, a zene, a kifejező tánc volt kedvelt. A lelket formáló nevelés során maga a rajzolás, festés, vagy szobrászkodás talán kedvteléseként megjelenhetett.

Egyiptomban a művész maga is csak amolyan iparosféle szolga volt, aki kiszolgált az urak igényeit. Az osztályokra tagozódott társadalom urai tudták, hogy hatalmuk megtartásához nem elegendő a korbács, ezért minden eszközzel a társadalmi osztályok közti különbségeket akarták sugallni. Uralmuk igazolására felhasználták a vallási eszméket is: a

fáraó isten fia, hatalma tehát égi eredetű. A művészek ezt az eszmét szolgálták ki, s készítették olyan alkotásokat, melyek minden ember számára egyértelműen ezt tanították a bemutatás módszerével. Itt a művész tudatosan alkot, a képeket megszerkeszti, vagyis komponál, cselekményt, történetet akar velük elmondani (Petz 2000). A figurák méretének különbözősége, mely leképezi a társadalmat, az építmények monumentális méretei, a szobrok merevsége, messzire néző rideg arckifejezése, a fényűző paloták stb. mind látásunk segítségével megtapasztalható információ.

Mivel a gyerekek a jövő letételményesei, oktatni, nevelni kell őket. A nevelés legfontosabb célja a tradíciók, az örök érvényű normák, az Istentől származó igazság megismertetése (Mészáros 2002).

Az őket körülvevő környezet látványelemei mind azt a törekvést sugallták, hogy érezék ezek a gyerekek is, s mindenki, hogy hova tartozik. Megerősítések voltak ezek, tudatalan hatások, melyekkel tudatosan éltek. A felnevelkedő gyerekek a szemeikkel felfogható „tények” alapján is elfogadták és természetesként, eleve elrendeltként élték meg sorukat, tehát elhitték a feljükk sugárzott képi jeleket. Emellett természetesen minden nap látták és tapasztalták családjuk életvitelét, szokásait, hitét, s mint az őskori ember, belenevelkedtek az egyiptomi osztálytársadalom gépezetébe.

Az egyiptomi művészet óriási előrelépést jelent az emberi kultúra útján, akárcsak a biróadalom szervezett rendje a társadalom történetében. Mesterei a tőlük telhető legmagasabb színvonalon örökítették meg a maguk világát: koruk társadalmi valósága és szellemi fejlettsége maradéktalanul kiolvasható alkotásaikból.

Miként a hatalmas piramis komor gúlája egymagában is kiválóan megmutatja az egyiptomi szellemiséget, a görög templom is magába sűríti az alapvető jellemzőket, a külvilág felé sugárzó derűs nyugalmat, harmóniát és könnyed szépséget.

A görögök is rabszolgatársadalomban éltek, mint az ókori kelet népei, csak fejlettebb termelőerőkkel rendelkeztek, s államrendjük nem volt olyan kemény és kegyetlen. Emberibb módon bántak szolgálikkal – néhány görög filozófus már nyíltan kimondta, hogy a rabszolga születésénél fogva a természetnek éppoly egyenjogú teremtménye, mint a szabad ember.

Az arisztokraták uralkodása után megvalósult a világ első népruralmi rendszere, demokráciája. Bárki bármilyen tisztséget elnyerhetett, ha bebizonyította rátermettségét. Az oktatásból is elvileg mindenki kivethette részét, de mégis főleg a tehetősebbek gyerekeire korlátozódott a magánoktatási tandíj miatt. Első és legfontosabb nevelő közegnek a családot tartották, mivel az élő példa megtapasztalásával maguk az élethelyzetek is tanítanak, s szakmai műveltségre is szert lehet tenni. Ők is és a későbbi rómaiak is felfigyeltek a kis gyermekek játékos, felfedező, ösztönösen tapasztalatokat gyűjteni akaró kedvére, így játékokat adtak a kezükbe, mint vizuális, manuális élményforrást (Mészáros 2002).

A görögök kis városállamokban, poliszokban éltek, ezeknek szabad légköre tág teret engedett az egyéni törekvéseknek, serkentette a tehetség kifejlesztését. A jó poliszpolgárrá váláshoz megfelelő műveltség kellett. Ebbe bele kellett, hogy tartozzon a test és lélek nevelése egyaránt, hiszen az egészséges, ép testben lakik az erkölcsileg fejlett, ép lélek. Ez az eszme visszaköszön a görög szobrászat témáiban és a megformálásban. A jó poliszpolgár azon igyekezett, hogy városa mennél több templommal, középülettel, szoborral legyen ékes, s ez által fölülmúlja a szomszéd városokat, bárki láthassa itt milyen emberek laknak (Flavio 1979).

Nagy súlyt helyeztek a testi nevelésre, az esztétikus, harmonikus testalkat kialakítására a gyakorlatok jellemfejlesztő ereje, az egészség és az esztétikum miatt is.

A lélek nevelése a művészeteken keresztül történt, főként az ének, zene, tánc, költészet eszközeivel. Az ókor egyik legnagyobb filozófusa, Arisztotelész már a tanítandó tárgyak közé beemeli a rajzolást is, mint aktív, nem csak befogadó tevékenységet.

A görög művészet virágkorának mesterei magasrendű szépséget teremtettek. Egy kor ízlését és szellemiségét támogatta a megformálás, látvány erejével, forrásként szolgált más népeknek, koroknak, s ezen kívül átívelvén évszázadokat a ma emberének is gyönyörűséget tud nyújtani.

Róma örököse és terjesztője volt a görög kultúrának. A nevelésben a katonás erények, a hagyományok, istenek tisztelete volt a mérvadó. Az írást, a betűk rajzolását görög módszer szerint, fa- vagy viasztáblába vésett betűk segítségével tanulták. A mélyedések iránnyították a gyerek íróeszközét, vagy valaki segítette, míg egyre önállóbbá vált az írásminőség másolásában. A nevelésben elsősorban a katonai erények voltak mérvadók.

A birodalom kormányzása és az állandó háborúk reális érzékű embereket követeltek, akik mindig számolnak a valósággal. Haditetteikre voltak főleg büszkék, ezért a művészet ennek szolgálatában állt. Idegen tőlük a szépítő eszményítés, törekednek a természet-hűségre, amihez a szépséghibák is hozzá tartoznak. A szenvedélyesen mozgalmas ábrázolások, diadalívek a hellenizmus korának hőskultuszát példázzák (Artner 1972).

Középkor

Az emberek életében a vallás, a felettes erőkhöz, az Istenhez vagy istenekhez vetett hit az eddigiekben is alapvetően befolyást gyakorolt a hétköznapi életre, s arra, milyen ember-típus, milyen tudással nevelkedik fel. A Római Birodalom romjain kibontakozó új társadalmi rend és a kereszténység államvallássá alakulása új eszméket, másfajta ember- és életideált, szellemiséget hozott. Az aszketikus kereszténység eszmevilága végletes ellentéte a földi örömeket igénylő antik világfelfogásnak – a földi élet szenvedésekkel teli tengődés, ahol a halál megváltás. Az egyház, a papság volt a középkori világban a legnagyobb szellemi hatalom, hisz a hit hirdetése, az iskolai oktatás az ő kezükben összpontosult (Mészáros 2002).

A középkori vallás komor szelleme hatja át a szemmel látható világot is, azt a környezetet, amelyben a gyerekek és felnőttek töltötték hétköznapijait. Az Istenfélő írástudatlan nép okulására például a román dómokon gyakoriak az olyan domborművek, melyek a szent történeteket képek sorozatával elevenítik meg. Már nem erős embereket akartak ábrázolni, mint a görögök vagy rómaiak, hanem a szentek megfoghatatlan szellemét, a vallási tanítás elvont gondolatát, melyet csak jelképesen lehet kifejezni. A templomok bejáratának díszítésénél különösen kedvelt az utolsó ítélet ábrázolása, mely félelmet keltve figyelmeztette a középkor babonás tudatlan templomba járóit, hogy földi tetteikért felelniük kell majd a túlvilági istenbíró előtt. A templomban a vaskos és magas oszlopok mellett jelentéktelennek érezhették magukat, a falakról festett szentek néztek le rájuk, messze elől pedig, a szentélyben gyertyák kísérteties fénye világította meg az oltárt, ahol a pap misézett titokzatos latin igéket mormolva. A földi rendet Isten szentesítette, aki tehát felkel ellene, Istennel száll szembe. Az egyház nevelő hatása minden hívőre ki tudott terjedni, hisz a templomi liturgia értelmi és érzelmi összetevői mind a tekintélytisztelet-

re, a munka megbecsülésére, az evilági élvezetek korlátozására és a túlvilági életre való felkészülésre ösztönözték a híveket (Mészáros 2002).

A könyvnyomtatást Európában csak a középkor végén fedezték fel, addig kézzel írták, másolták, akár a görögök és rómaiak. A könyv a középkorban hosszú ideig elsősorban vallásos írást jelentett. A bibliát és imádságokat, a szentek életét elbeszélő legendákat tartalmazó kódexeket papok írták és művészi igénnyel festették, díszítették. A lapok szélére kacsaringós indákat, virágokat rajzoltak, a betűket nagy gonddal rajzolták, a kezdőbetűket – iniciálékat – pedig felnagyították és vonalaik közé vékony ecsettel apró ábrákat, miniatúrákat festettek. A sorok közé önálló képeket, illusztrációkat iktattak, olyan alakos ábrázolásokat, amelyek rajzban elmondják azt, amiről a szövegben szó van. Ezekre azért volt szükség, mert a szerzeteseknek csak egy része tudott olvasni, de a nemesek, királyok közül is csak kevesen. A betűkhöz nem értők így nagy hasznát látták a képeknek. Lapozgatva a könyveket, belőlük olvasták ki a bibliai mondanivalót, akár a műveletlen parasztok a dómok faragásaiból (Artner 1972).

Kolostori, káptalani, plébániai iskolák kiterjedt hálózata biztosította az oktatást. Az elemi olvasás, írás, számolás elsajátítása után a kialakult városi polgárság fiainak többsége 13–14 évesen valamely céhben folytatta tanulmányait, ahol a szakmát igyekeztek eltanulni.

Az első céhek a 12–13. században jelentek meg, ahol szakmai oktató-nevelő munka folyt. Munkájuk során tervezeteket, feljegyzéseket, számításokat alkalmaztak – ezek olvasásához, értelmezéséhez iskolás műveltség kellett. A mestert figyelve és erőfeszítéseit utánózva, az inas öntudatlanul is elsajátította a mesterség szabályait, beleértve azokat is, amelyeket a mester sem tudott szavakba önteni. Egyszerű beavató, utánoztató, modellkövető tanítás, „vizuálpedagógia” volt ez (Tóth 2006).

A céhek mellett a szerzetesrendek is foglalkoztak iparos képzéssel. A kolostorokban önellátási céllal folyt ipari tevékenység, ezért a papok szükségesnek tartották a különböző szakmai fogások továbbörökítését. A 13–14. században a templomépítészet több szakma felvirágzásához is hozzájárult. A monostorok környékén valóságos mesteriskolák jöttek létre, ahol a mesterember nevelte, oktatta a vele együtt dolgozó munkásokat.

Az egyház által szervezett keresztes hadjáratok céljukat nem érték el ugyan, de hatásuk Európa gazdasági életére és kultúrájára igen nagy volt. Megnövekedett az igény a szépségre, díszítettségre, felvirágzott a lovagi kultúra, mely előkészítette a gótikát. A csúcsíves, díszekben bővelkedő építészet először a templomoknál, majd nemesi váraknál jelent meg, s fejlett technikát igényelt. Az ipar és a kereskedelem megkövetelte az írás-olvasás ismeretét, a számolásban, mértanban való jártasságot s a magas fokú szakmai tudást, képességet.

Ez a polgár is vallásos, de már egészen földi a vallásossága. A városok versengve építették a hatalmas dómokat, hogy ezzel is mutassák hitbéli buzgóságukat és gazdagságukat.

Az építészet fokozatosan magához idomította a társzművészeteket, lassan a román kori kapuk merev szobrai megelevenedtek. Arra törekedtek, mennél érthetőbbé tegyék műveikkel a nézők számára a vallás eszméit, s a valóság mind több részletét belopták az alkotásokba. Mint egy képes történelemkönyv: mestereik tulajdonképpen a maguk korának életéről, embereiről vallottak, éppúgy, mint évezredekkel azelőtt az egyiptomi sírok művészei, vagy a görög istenszobrok faragói. A földi élet szépségeire ébredt embertől idegen már az előző századok komor vallási eszmevilága, a szenteket egészen a maga képére és hasonlatosságára képzelel el. Az ábrázolások emberközeli lettek, bensőséges érzelmek

kifejezésére törekedtek. A formák és méretek hatalmukba kerítik az embert, de már nem töltik el félelemmel (Artner 1972).

A stílus hamar meghonosodott a világi művészetben: várpaloták, világi témájú egyénített szobrok, táblaképfestészet jelent meg. A festők koruk pompás arcképcsarnokát állították össze, s alakjaikból kiderül minden leírásnál meggyőzőbben, miképpen erőtlenedtek el a nemesi osztály képviselői, mialatt az alázatos polgárember tartása egyre öntudatosabbá válik.

A könyvírás mestersége is túlnőtt a kolostorok falain. A lovagi kultúra terjedésével mind több verseskönyvet írtak és másoltak a szerelemről, természet szépségeiről. Íródé-
ákok telepedtek meg a királyi és nemesi palotákban, városi íróműhelyek alakultak. A könyvfestészetben lassanként új stílus honosodott meg. A világi művészek megfigyelték a körülöttük levő világot és hasonlóan a dómok szobrászaihoz, azon igyekeztek, hogy alakjaik, a táj növényzete, az épületek rajza, színezése minél igazabb legyen, minél jobban megközelítse a valóságot. A megváltozott emberi ízléshez kellett a könyvművészetnek idomulnia.

A középkor utolsó századaiban történeti, társadalmi és szellemi változások nyomán új világgép alakult ki, melynek művészi kifejezése a régítől eltérő formákat igényelt. A reneszánsz fokozatosan bontakozott ki. A kereszténység magasrendű etikáját és mélyen emberséges költészetét továbbépítette, ezért lehetett legfőbb ihlető forrása továbbra is a biblia, s első számú mecénása az egyház, sőt kiteljesedésében a pápaság. A bibliai témákkal minduntalan kibukkan az egyéniség értékére ébredt újkori ember portréja.

A humanisták, akik törekvéseiben az antik filozófia elveihez, az ókori művészet szépségeideáljaihoz fordul példáért és igazolásért. A humanista írók ókori szerzők nyomán latin versekben dicsőítik a földi élet örömeit, a természet szépségét, ókori kéziratokon felbuzdulva kutatják a természet titkait, festők és szobrászok az antik remekművek életteli szépségét igyekeztek utolérni (Artner 1972). Minden területen harmonikus képet sugároz a reneszánsz ideál.

Hittek a klasszikus kultúra személyiségfejlesztő erejében, a szerzők műveinek jellemformáló hatásában, az esztétikai élmény embert nevelő erejében. Épp ezért ezek a nevelési folyamatában is megjelentek.

Az emberideál a sokoldalú, cselekvő, harmonikusan fejlett ember volt, aki megfelelő műveltség birtokában juthatott el az emberhez egyedül méltó élethez. Ehhez az emberi szellemet sokoldalúan kell képezni, amihez az antik kultúra befogadásán túl szükség van alkotó tevékenységre is. Tudjon költeményeket írni, hangszeren játszani, énekelni, festeni. Nemcsak a főúri nevelésben, hanem az iskolákban is helyet kapott a zene és képzőművészet is. Ezen kívül szerepet kapott a konkrét érzékszervi tapasztalat, vizsgálódás, kísérletezés, ugyanis törekedni kellett a nevelés során az emberben szunnyadó képességek minél teljesebb kibontakoztatására, s ezáltal egy teljesebb ember kialakítására.

A gyermekkort tartották a nevelés legalkalmasabb időszakának, mivel könnyen formálhatók az illő magatartás, a vallásos érzület, tudományok, praktikus ismeretanyag, tárgyi ismeretszerzés, konkrét érzékszervi tapasztalatok által. A rossz példától óvni kell, s a jót kell megtapasztaltatni minden érzékszervével. Az ismereteknek ne a könyv legyen az egyedüli forrása, változatos nevelés során, nem csak az uralkodó verbalizmus által alakuljon ki a sokoldalú, cselekvő ember (Mészáros 2002).

A széles körű érdeklődésű és tudású tehetséget mindenfelé megbecsülték. A művészek tevékenyen részt vettek a kor szellemi életében, sokrétű érdeklődés jellemezte őket,

s több területen is maradandót alkottak. Elcsodálkozván a való élet, az emberi lélek és a természeti világ gazdagságán, a mennél teljesebb valóságűség szándékával rögzítették a legkisebb részleteket is. A hitélet is átformálódott, személyesebb vallásos életérzés jellemző, de a mű vallásos tárgya inkább csak ürügy a különböző formai problémák megoldására, a lelki állapotok valóságű ábrázolására.

Kifejezetten rajztanítás főképpen csak a tehetséges gyerekeknek volt. A gyermekkori rajzi fejlődés útját magától bejáró gyereket a realiztikus élményrajz világából elvezették a művészet kifejező formanyelvű világába. Egyrészt a festőcéh számára neveltek szakembereket, az iparosok mintarajzot tanultak, a katonának szánt nemesek pedig szinte kizárólag látvány utáni és térképészeti rajzot (Tóth 2006).

Növendékek csoportosultak a nagy festők köré, akik különböző módszerekkel okították őket. Dürer például a kézügyesség növelésére először másoltat, aztán megtanítja megfigyelni az emberi test arányait, majd jöhet a tónusozás és a perspektíva. Leonardo először a perspektíva szabályait tanítja meg a növendékkel és a dolgok arányait, ezután másolás következik, végül természet után rajzoltat. A biztosan rajzoló növendék tanulmányokat végez különböző mesterek művei nyomán, amik már nem egyszerűen másolatok, hanem a saját formanyelv kialakítását célozzák.

A reneszánszban arra törekedtek, hogy újra feltámasszák az ókori görög-római műveltséget. Az antik művészet továbbfejlesztőinek hitték magukat, valójában azonban egészen más kultúrát teremtettek, amely csak emberközpontúságában és harmóniatermelő képességében volt rokona példaképeinek.

A reformáció, Róma feldúlása, a törökök megjelenése, a reneszánsz szépségeszmény és harmónia felbomlását eredményezi. A történelmi események hatása alól a szellemi világ, a művészet sem tudja magát kivonni. Az embereket foglalkoztató dolgok mindig beszivárognak a képi kifejezésbe is. A nyugalmas harmóniát sugárzó reneszánszban már egy új korszakot jelez a rettenetes félelmek és emberfeletti szenvedések nyílt ábrázolása.

Összegzés

Bármilyen szoros szálak fűzik a művészetet a társadalomhoz, a kettő közé nem lehet egyszerűen egyenlőségjelet tenni, viszonyuk sokkal bonyolultabb. Az azonos alapú társadalmi rendszerek különféle népeknél más-más formát öltenek, s ez a különbség nyomot hagy kultúrájukon és művészetük stílusán.

Az évszázadok során többször új korszak kezdődött az ábrázolás, s így a látás, érzékelés történetében is. Ez köszönhető akár egy háborús időszaknak, vagy újfajta vallás elterjedésének, melyek új eszményeket szültek. A művek túléltek a múlandó célokat, melynek szolgálatára teremtődtek, akár a régvolt fáraók vagy a római césárok dicsőségét hirdető alkotások. A képek, a látott dolgok mindig segítettek az embernek abban, hogy nap mint nap lássa a számára, vagy korának fontos dolgokat, emlékezzen, újra átélje mindazt, amit fontosnak tartott, és megóvja azt a feledéstől. Volt, amikor a képek varázsereje, volt amikor a téma vagy a megformálás volt fontosabb. A fellelhető emlékek és bizonyítékok tanulságul szolgálhattak a következő nemzedéknek, más népeknek, az utókornak.

A gyerekeknek nem oktatták a vizuális nyelvet, de maguk körül a kor eszmeiségéből táplálkozó világot tapasztalhattak, hitük, vágyaik, érzelmeik innen kaphatták megerősítőket.

Nemcsak az akkor élő emberek, hanem mi is hatása alá kerülhetünk a látottaknak, s mivel másfajta háttérrel rendelkezünk, máskor élünk, más megközelítésekben értelmezzük.

hetjük és érezhetjük át az akkori szellemiséget. A tanultak, látottak, hallottak alapján lelki szemeink előtt megjelenhet egy saját képsorozat a fejünkben az elmúlt idők vizuális neveléséről.

IRODALOM

- Artner Tivadar 1972: *Évezredek művészete*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Flavio Conti 1979: *Dióhéjban a görög művészetről*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Mészáros I. – Németh A. – Pukánszky B. 2002: *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Nyíri Kristóf 2002: *Hagyomány és képi gondolkodás*. Budapest: MTA.
[<http://mek.oszk.hu/09900/09953/09953.htm> – 2016.11.11.]
- Petz György (szerk.) 2000: *A korai civilizációk*. Budapest: Magyar Könyvklub.
- Tóth Péter 2006: A hazai rajzoktatás története a népoktatási törvényig. *Neveléstörténet*, 1–2.
[http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?act=menu_tart&rovat_mod=archiv&eid=33&rid=1&id=200 – 2016.11.11.]

Educational effects on organic experiences From prehistoric times to the renaissance era

During centuries a new era has started in the history of imagery many times and thus in vision's, perception's history too. Eye interpreted works were always made by people, so the visual communication was a suitable mode of communication from the earliest times. However the reason and importance, which passes through historical times are different. There were eras when the magic of pictures or the theme or shaping were more important. People wanted to show and express something, but beyond these reasons the education role was an important factor. They wanted to impress other people somehow. Before the spread of literacy the information transferred by pictures could be the most important means of it. Even the cavemen used it, and it can be interesting to overview how people wanted to educate the rising generation in different eras, how they wanted to pass the important information, ideas and beliefs. In this case I am going to examine it till the Renaissance era.